

Wezel. Foto Harold van der Meer

Waar zijn de kleine marters?

Die vraag stond een paar jaar geleden in een kop van een Duitse krant. Met dezelfde vraag over de status van wezel, hermelijn en bunzing in ons land ging de Werkgroep Kleine Marterachtigen (WKM) begin 2011 aan het werk.

Erwin van Maanen, Jeroen Mos, Tim Hofmeester, Fokko Bilijam, Carola van den Tempel, Frank van der Knaap en Johann Prescher.

Momenteel zijn kleine marterachtigen ondergeschoven kindjes van onze natuurwereld, vooral in vergelijking met vlaggensoorten als de otter, das en boom-marter. Ze staan onder lichte bescherming zonder dat de beschermingsstatus goed is onderbouwd. Hun verborgen leefwijze maakt ze blijkbaar onbemind. Vermoedelijk komen ze minder voor dan vroeger, toen veel van het cultuurlandschap natuurlijker was, maar de dieren wel tot het jachtwild behoorden. Door hun verborgen leefwijze en complexe populatie-ecologie is onderzoek naar deze kleine energieke roofdieren niet gemakkelijk, zoals onderzoekers voorheen ondervonden. King & Powell beschrijven in hun boek¹ hoe moeilijk het is om vat op de dieren te krijgen, zelfs in Nieuw-Zeeland waar de hermelijn een invasieve soort is. In Duitsland moest Schmitt veel moeite doen om de die-

ren te vangen voor een promotieonderzoek². Populaties van wezel en hermelijn kunnen sterk schommelen, vooral in verband met aantallen woelmuizen. Soms sterven ze zelfs plaatselijk tijdelijk uit. Over het algemeen zijn hun dichtheden tamelijk laag, zeker in het moderne cultuurlandschap. De WKM begon een verkenning met de traditionele inloop- of Wippbrett-vallen, maar dat bleek inderdaad zeer arbeidsintensief te zijn. Bovendien is levend vangen niet zonder gevaar voor de stressgevoelige dieren.

De Mostela Zou er niet een betere en veilige methode zijn om kleine marters gericht in beeld te krijgen, vroeg de WKM zich af. Jeroen Mos had eerder meegewerkt aan een wezelonderzoek in Engeland, waarin stukken PVC-pijp met sporenplankjes succesvol werden gebruikt voor het registreren

van pootafdrukken. Echter, met de verkregen prenten kan je moeilijk onderscheid maken tussen vrouwelijke hermelijnen en mannelijke wezels, door overlap in grootte. Digitale en handzame cameravallen boden wellicht de oplossing voor een gecombineerde methode, met koppeling van dieren in beeld aan de sporen. Passend en metend werd een kist gefabriceerd met daarin een cameraval gericht op een open sporenbuis, waarin kleine zoogdieren gefilmd kunnen worden wanneer ze er doorheen lopen. Jeroen wist namelijk dat kleine marters graag gangen en holen verkennen, dus die kist zou ook aantrekkelijk moeten zijn. Jeroen 's eerste poging met een prototype marterkist in een ruigtestrook langs een akker bij Westervoort leverde meteen de eerste videobeelden op van een vrouwelijke wezel. De kist kreeg de naam Mostela, van Jeroen Mos en Mu-

Met een 'open' cameraval-opstelling worden de grotere marterachtigen vastgelegd, zoals bunzing (links) en boomarter (rechts). Foto's Erwin van Maanen

stela, de geslachtsnaam van onze kleine marterachtigen.

Op naar het zuiden De Mostela opende de mogelijkheid voor het doelgericht inventariseren van met name de heimelijke wezel en hermelijn. In het najaar van 2012 ging de WKM aan de slag om de methode verder uit te proberen, dit keer samen met vrijwilligers in het Zuid-Limburgse Wolfhaag van ARK Natuurontwikkeling en de nabijgelegen Frankenhofmolen van het Limburgs Landschap. Wolfhaag is een structuurrijk open natuurterrein met graften, ruig grasland, ruigtestroken, braamzomen en kleine beekjes. De Frankenhofmolen is een oud erf met een hoogstamboomgaard, vochtig ruig grasland, doornhagen en een bosbeek. Daar werden in een week tijd meerdere wezels vastgelegd, waaronder de eerste mooie Mostela-opname van een mannelijke wezel in een brandnetelruigte in open veld. Tevens legden we met open cameraval-opstellingen een bunzing, steenmarters en dassen vast. Woelmuizen waren er toen talrijk en om

deze als prooidieren van kleine marters te bemonsteren zette we ook Longworth-valen uit. Daarmee ving we zelfs enkele grote bosmuizen. Als klap op de vuurpijl zagen we bij de nabijgelegen werkschuur van Staatsbosbeheer ook nog een hermelijn.

Speld in een hooiberg Na het eerste succes waren er te weinig middelen voor consistente toetsing en verdere verfijning van de Mostela-methode. Met de gunning van het Rie de Boois-fonds (2013) voor vrijwillig zoogdieronderzoek door de Zoogdiervereniging en sponsoring door ingenieursbureau Econsultancy, werd dit wel mogelijk. Daarmee konden acht Mostela's met Bushnell Trophy Cam's worden vervaardigd. Een grote verbetering was de montage van een leesbrillenglaasje voor scherpstelling binnen de korte afstand tussen de cameraval en het dier dat in de sporenbuis verschijnt. De eerste opnamen waren namelijk redelijk onscherp. Nu krijgen we mooie scherpe videobeelden, essentieel voor determinatie van de dieren. Tevens is het nu

beter mogelijk om wezels individueel te herkennen. Individuele wezels hebben een gevarieerde kleurgrens van bruin op wit (demarcatielijn) in combinatie met wangvlekken. Hiermee kan je ze van elkaar onderscheiden of weer herkennen bij hervangst (zie navolgende opnamen van een wezel). Bij hermelijnen is dat echter niet goed mogelijk omdat variatie in de vloeiende demarcatielijn en de wangvlekken ontbreken.

Met de nieuwe capaciteit werd het mogelijk om inventarisatie-strategieën te testen op effectiviteit. Dit is van belang in grotere terreinen en waar kleine marters als een speld in een hooiberg voorkomen. Volgens de literatuur is de homerange van de hermelijn relatief groot, tot enkele tientallen hectaren voor mannetjes. Wezels daarentegen kunnen heel lokaal voorkomen, met homeranges van enkele hectaren, maar ook beperkt tot bijvoorbeeld de overgang van een bosrand naar veld. In de winter en bij een hoog prooideraanbod is de homerange vaak kleiner. Tot dusver blijkt dat plaatsing van meer

Linksboven: Een Mostela succesvol opgesteld onder een houtopslag. Rechtsboven: Een sporenbuis op de juiste plek in een houtopslag. Linksonder: Een sporenbuis met venster in een Mostela die duidelijke prenten en video van een wezel registreerde. Rechtsonder: In de Weerribben-Wieden vonden we voor het eerst een latrine van een wezel of hermelijn, waarvan hier een keuteltje op de hand uitgelicht. Foto's Erwin van Maanen en Jeroen Mos

Onderzoek naar kleine marters is uitdagend en vereist volharding, maar entusiasmeert met het behalen van succes. Foto Jeroen Mos

Voorbeeld van wezelhabitat in natuurgebied Wolfhaag. Dit reliëfrijke terrein wordt extensief begraasd en biedt een veelheid aan microhabitats voor muizen en kleine marters. Foto Erwin van Maanen

Mostela's de trefkans inderdaad verhoogt. De dieren houden zich namelijk op in bepaalde terreindelen, daarin gebruikmakend van min of meer vaste routes en afwisselend van verspreide rustplaatsen. Om de juiste plek te vinden en de trefzekerheid verder te verhogen, moeten de Mostela's en/of sporenbuizen regelmatig naar andere terreindelen verplaatst worden. We leren verder dat kleine marters bij voorkeur in gevarieerd, reliëfrijk en halfopen terrein leven, mits daar ook een goed en gevarieerd prooiaanbod is (niet alleen kleine zoogdieren maar ook vogels). Geschikt habitat bevat dekking biedende structuren in de vorm van natuurlijke overgangen, zoals een bos overgaand met mantelzoomvegetatie op (ruig) grasland. Verder inzoomend vinden we wezels in microhabitat van zeer dichte lage vegetaties of ondergroei, zoals ruigten van brandnetel, braam, zegge of riet. Daarnaast ook in bijvoorbeeld houtstapels en steenhopen. De aanwezigheid van veel muizen en mollen zorgt voor gangenstelsels en holten in hoog gras of onder de grond, waarin wezels en hermelijnen graag vertoeven en buiten bereik van predatoren kunnen bewegen.

Succes in de Weerribben en Wieden In september 2014 hield de WKM haar tweede veldweekend. Dit keer in Nationaal Park Weerribben-Wieden op uitnodi-

ging van Natuurmonumenten en Staatsbos-beheer. Hier richtten we ons vooral op het verband tussen bekend voorkomen van de dieren op plaatsen in het natuurgebied en de trefzekerheid van de middelen. Volgens de beheerders en Waarneming.nl worden kleine marters er regelmatig waargenomen of als verkeersslachtoffer gevonden, hoewel waarnemingen van de bunzing de laatste tijd afnemen. Verspreid in de Weerribben-Wieden hebben we een week lang sporenbuisraaien, Mostela's en cameravallen uitgezet. Verscheidene terreintypen werden onderzocht, waaronder moerasbos, rietland, kragge, een basaltdijk en een materiaaldepot. De resultaten waren wederom verrassend en aanmoedigend. Drie wezels werden op verschillende locaties met Mostela's vastgelegd, namelijk in een rietkraag, op de basaltdijk en in het materiaaldepot. Daarnaast werden enkele sporenbuizen door kleine marters belopen. Een dood wezeltje op een stil landweggetje toonde weer eens aan hoe kwetsbaar kleine marters voor gemotoriseerd verkeer zijn, ook al zijn ze nog zo snel. Tevens 'vingen' we steen- en boommarters met de open cameraval-opstelling en lokplekken in moerasbos, maar helaas geen bunzing of hermelijn. Een week voor het veldwerk van de WKM werd door iemand anders wel een hermelijn – die een jonge bruine rat uit het nest ritste – vlakbij onze

verblijfplaats gefotografeerd.

Muizen en nog eens muizen

De Mostela's leveren meestal veel bijvangsten op, namelijk honderden videobeelden van muizen; vooral gewone bosmuis, rosse woelmuis en veldmuis. Sporadisch komen ook andere kleine zoogdieren voorbij, waaronder spitsmuizen en zelfs een keer een egel. De bijvangsten leveren een indicatie van de lokale samenstelling van de kleine-zoogdierenfauna en de prooidierbasis voor kleine marters. Uit de opnamen kan ook de activiteitsperiode van dieren worden afgeleid. Zo vonden we bijvoorbeeld dat wezel en hermelijn zowel dag- als nachtactief kunnen zijn, wat nog wel eens onduidelijk is in de literatuur. De Mostela kan mogelijk ook bijdragen aan het in kaart brengen van speciale (doel)soorten zoals de waterspitsmuis en hamster.

De weg vooruit Een groeiend aantal WKM-leden neemt het initiatief om terreinen in hun woonomgeving op kleine marters te inventariseren, waarmee wijder verspreidingsonderzoek vorm kan krijgen. Zo wordt sinds voorjaar 2014 in natuurterreinen in de IJsselvallei bij Deventer geïnventariseerd, na eerdere pilots in de vallei. De eerste vastlegging van een wezel lukte hier pas in oktober. Hetzelfde mannetje wezel, herkenbaar aan

Deze hermelijn ving begin september 2014 een jonge bruine rat op een camping in Noordwest-Overijssel. Foto Annie Keizer

de demarcatielijn en wangvlekken, kon enkele weken later weer op dezelfde plek in een ruige houtwal en bij een houthoop in bosweidelandschap worden vastgesteld. Hoewel zij een korte levensduur hebben, is vangst en hervangst voor het volgen van individuele wezels is dus mogelijk. Het tijdelijk volgen van wezels kan informatie geven over de territoriale bezetting en wisselingen die daarin plaatsvinden. Bij voorkeur wordt in het voorjaar en najaar geïnventariseerd, voor het opnemen van nieuwe individuen na de mogelijke wintersterfte en hun overleving tot in het najaar of het jaar daarop. Na de zomerse populatieaanwas is de detectiekans het hoogst, met veel jonge passanten die bestaande territoria doorkruisen op zoek naar een eigen leefgebied.

Mooie successen met Mostela's en sporenbuizen zijn tot dusver ook geboekt door WKM-leden in Midden-Delfland en in

Noord-Brabant. In het Gooi is de Marterwerkgroep Gooi en Vecht afgelopen jaar begonnen met een inventarisatie naar kleine marterachtigen.

Van de hermelijn willen we graag meer zien. Maar één keer is een hermelijn met een Mostela vastgelegd, namelijk een vrouwtje op een boerenerf in veenweidegebied in Midden-Delfland. Op dezelfde plek werd ook een wezel vastgelegd, zodat beide soorten samen kunnen voorkomen. Het is dus ook een kwestie van Mostela's plaatsen in gebieden waar de dieren voorkomen. Afwezigheid valt moeilijk te bepalen, maar het uitblijven van opnamen zegt toch iets over lage dichtheden of zelfs 'leegte' van bepaalde terreinen. Hierbij dient men rekening te houden met het feit dat er ook valschuwe dieren zijn.

We hopen uiteindelijk meer informatie te winnen over het voorkomen en wellicht re-

latieve dichtheden van kleine marters in verband met habitatkwaliteiten zoals veel of weinig muizen en de hoeveelheid dekking biedende terreinstructuren. Tevens kan onderzocht worden of natuurinrichtingen, zoals de ontwikkeling van structuurrijke bosranden in combinatie met extensieve beweiding, bevorderlijk is voor kleine marters en hun prooidieren (zie ook www.wiesel-netz.ch).

Voor wie er mee wil doen De WKM wil verspreidingsonderzoek naar kleine marterachtigen bevorderen. Aangezien er nog veel terrein valt te verkennen, hopen we meer mensen te enthousiasmeren voor een inventarisatie in hun omgeving. Op onze website (www.kleinemarters.nl) staat meer informatie. Jaarlijks houden we een leden-dag en veldweekend, en we verzorgen lezingen op aanvraag.

Diverse prooidieren van kleine marters in beeld gevangen met de Mostela. Sommige soorten (dwergmuis, gewone bosmuis, bruine rat en woelrat) zijn goed herkenbaar in de infraroodopnamen, terwijl onderscheid tussen de woelmuizen, zoals rosse woelmuis, veldmuis en aardmuis moeilijk is. Foto's Erwin van Maanen en Frank van der Knaap

Een mannetje wezel verkent opgewonden door de muizengeur een Mostela, uitgezet in een houtwallenlandschap bij Deventer. Foto Erwin van Maanen

Verder lezen?

Zie voor literatuur naar aanleiding van dit artikel www.zoogdierverseniging.nl/zoogdier. Referenties in dit artikel verwijzen naar op deze website vermelde publicaties.